

Motion till riksdagen 2008/09:A316

av **Torbjörn Björlund m.fl. (v)**

Bättre arbetsmiljöregler

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbättrad arbetsmiljöutbildning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en handlingsplan för ökad arbetsmiljökunskap.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inrättandet av ett skyddsombudsregister.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning kring vidareutveckling av stopprätt för skyddsombud samt hänvändelseordning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rätten att utse regionala skyddsombud enligt 6 kap. 2 § arbetsmiljölagen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ta bort särregleringen i 15 § arbetsmiljöförordningen avseende inspektion av arbetsmiljön i arbetsgivarens hushåll.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om offentlig arbetsmiljötillsyn på nordisk nivå.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nollvision för dödsfallsolyckor i arbetslivet.

Fel! Okänt namn på

¹ Yrkande 2 hänvisat till UbU.

2 Inledning

Arbete är inte bara en fråga om försörjning utan även om delaktighet och inflytande i arbetslivet. I arbetslivet återspeglas också klasskillnaderna. Vänsterpartiets politik utgår från de människor som har den mest utsatta positionen.

Återkommande korttidsfrånvaro på grund av sjukdom kommer alltid att finnas. De stora problemen med sjukskrivningar handlar om de långa sjukfallen. Det är kring detta det förebyggande arbetet måste koncentreras. Detta arbete sker ute på arbetsplatserna av skyddsombud, regionala skyddsombud samt genom tillsyn av Arbetsmiljöverket. Vänsterpartiets politik för att öka deltagandet i arbetslivet utgår från allas rätt att efter sin förmåga delta i arbetslivet. Förebyggande arbetsmiljöarbete och arbetsanpassning är centralt om vi ska skapa ett arbetsliv för alla. Ett arbetsliv för alla skapas inte genom inrättandet av delarbetsmarknader bestående av jobb där lönerna blir än lägre än i dag.

3 Sjuknärvaro

Arbetsmiljöverket genomför varje år undersökningar om arbetsorsakade besvär. Denna undersökning för år 2007 visade bl.a. att 66 % av kvinnor mellan 16 och 29 år hade jobb med ensidiga rörelser varav 28 % i hög grad. Stress och underbemanning är ett allvarligt problem, 26 % av kvinnor mellan 50 och 64 år sade att de i hög grad hade alldeles för mycket att göra. Det finns brister i arbetsmiljöarbetet, 22 % sade att problem i arbetsmiljön sällan/aldrig åtgärdades. Enbart 30 % av de tillfrågade hade aldrig de senaste tolv månaderna jobbat trots att de borde ha varit sjukskrivna. Hela 20 % av unga kvinnor hade varit sjuknärvarande fyra gånger eller mer på ett år.

Regeringen har genomfört brutala nedskärningar av anslagen till Arbetsmiljöverket samt helt slopat stödet till arbetsmiljöutbildningar för fackligt förtroendevalda (s.k. funktionsutbildning). Exempelvis förlorade LO 12 miljoner kronor avsedda för funktionsutbildningar. Samtidigt säger sig regeringen i vad man kallar ”En tankeram för arbetsmiljöpolitiken” vilja fokusera mer på det förebyggande arbetet och att arbetsmiljöpolitiken ska bli mindre reaktiv. Tankeramens beskrivning av utvecklingen i arbetslivet är i allt väsentligt korrekt men motsvaras inte alls av regeringens faktiska agerande.

4 Klass och kön

Under 2000-talet har två statliga utredningar om ohälsoproblemen – AHA-utredningen och den s.k. HpH-utredningen ledd av Jan Rydh (Handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet, SOU 2002:5) – konstaterat att orsakssambanden är komplexa och att ohälsan ser olika ut i befolkningen beroende på kön,

Fel! Okänt namn på

klass, ålder och yrkesområde. Utredningarna slår emellertid också fast att förhållandena i arbetslivet är av avgörande betydelse. Människor har inte generellt blivit sjukare, det är arbetslivet som förändrats.

Även om sjukdomsdiagnoser relaterade till ökad stress och psykisk belastning i arbetslivet ökat mest under senare år är det fortfarande förslitnings- och belastningsskador orsakade av fysiskt tungt och belastande arbete och högt arbetstempo som dominerar. Det är i huvudsak LO:s medlemmar som är drabbade. Men det ska understrykas att kvinnor drabbas hårdare än män, och då framför allt äldre kvinnor. Ohälsa är alltså en fråga om klass och kön.

5 Behovet av systematiskt arbetsmiljöarbete

Under samma period som förändringstakten ökat i hela arbetslivet har arbetsgivarna som kollektiv inte tillräckligt tagit sitt ansvar för att motverka risker förknippade med ständiga omställningar. Nedrustning av Arbetsmiljöverket sänder också signaler att det förebyggande arbetsmiljöarbetet inte är lika viktigt. Trots de krav som finns i arbetsmiljölagstiftningen saknas på många arbetsplatser ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Andelen företag som nyttjar företagshälsovårdens tjänster har minskat, och rehabiliteringsutredningar och åtgärder för att hjälpa sjukskrivna tillbaka till arbetslivet genomförs inte på det sätt som föreskrivs enligt lag. Det sociala ansvaret har brustit.

Arbetsgivarens roll och engagemang är givetvis av central betydelse. Grunden för ett effektivt arbetsmiljöarbete är arbetsmiljölagen och föreskriften om systematiskt arbetsmiljöarbete. Delar av arbetsmiljölagstiftningen behöver ses över för att öka parternas, men framför allt arbetsgivarnas, incitament för att utveckla arbetsmiljöarbetet. Förändringar i arbetslivets organisering genererar nya arbetsmiljöproblem som kräver nya angreppssätt, och utökade kunskaper om tidigare dolda arbetsmiljöproblem kräver omsättning i handling.

6 Förbättra arbetsmiljöutbildningen

Grundläggande i en strategi för bättre arbetsmiljöer och färre skador och sjukdomar relaterade till arbetet är en väl fungerande arbetsmiljöutbildning. Satsningar på regionala skyddsombud är oerhört viktiga, men ambitionerna måste sättas högre. Trots stödet i arbetsmiljölagen är bristerna på området stora. Det är inte ovanligt att såväl skyddsombud som chefer saknar relevant utbildning.

När det gäller utbildning visar LO:s undersökning ”Samverkan för bättre arbetsmiljö – skyddsombudens arbete och erfarenheter” (2008) att knappt 40 % av skyddsombuden inte har fått någon utbildning i arbetsmiljö de senaste tolv månaderna. Om man räknar in de som fått en dags utbildning blir det drygt 60 %.

Fel! Okänt namn på

Tre av fyra skyddsombud vill ha utbildning i sociala och psykologiska frågor. Bland annat efterfrågas kunskaper i kris- och konflikthantering. Arbetsanpassning och rehabilitering, arbetsorganisation och belastningsergonomi ligger också högt på listan. Det finns också ett stort behov av branschanspassad utbildning i arbetsmiljö.

Alla anställda ska ha rätt till grundläggande arbetsmiljöutbildning, för chefer och skyddsombud ska arbetsmiljöutbildning och kontinuerlig vidareutbildning självklart vara en obligatorisk del av uppdraget respektive befattningen. Vidare bör, när det gäller chefer, särskilda arbetsmiljökort övervägas. En översyn bör göras av behoven av partsgemensamma arbetsmiljöutbildningar och hur dessa ska tillgodoses. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Arbetsmiljökunskap i högskoleutbildningar

Utbildning i arbetsmiljökunskap är också viktigt i vissa högskoleutbildningar. Det kan gälla t.ex. ingenjörer, konstruktörer och ekonomer. Detta är också en fråga om att skapa reella förutsättningar för att rekrytera personer av underrepresenterat kön till olika yrken. Ett exempel på detta handlar om att anpassa arbetsredskap. Under de senaste årtiondena har inslaget av arbetsmiljökunskap i utbildningar försämrats. I högskoleförordningen gällande bl.a. ingenjörutbildningar finns krav på att de ska ha "förvärvat kunskaper om och färdigheter i att handha produkter, processer och arbetsmiljö med hänsyn till människors förutsättningar". I Högskoleverkets utvärdering (2003:20R) framkommer att det finns stora brister när det gäller dessa kunskaper och färdigheter.

Mot denna bakgrund krävs ett förtydligat ansvar för att arbetsmiljökunskap även i praktiken blir en viktig del i utbildningssystemet. Vi måste förhindra att arbetsmiljörisker byggs in i olika produktionsmedel, maskiner och arbetsorganisationer.

Därför bör en handlingsplan tas fram i syfte att rusta upp arbetsmiljökunskapen i utbildningsprogram som har stor betydelse för arbetsmiljön. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I Vänsterpartiets budgetmotion återfinns förslag om anslag till funktionsutbildningar.

Arbetsmiljöverket bör ges i uppdrag att administrera ett skyddsombudsregister, vars huvudsyfte är att kunna ge skyddsombuden information om nya metoder i arbetsmiljöarbetet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Utveckla skyddsombudens arbete

Skyddsombuden är centrala personer i arbetsmiljöarbetet. Inom ramen för sitt uppdrag har skyddsombuden bl.a. rätt att stoppa ett farligt arbete. Kraven på

Fel! Okänt namn på

när sådana stopp får tillämpas är höga samtidigt som formerna för stopprättens hantering är otydligt formulerade. Vänsterpartiet menar att stopprättens utformning behöver utvärderas. En sådan utvärdering fanns inte med i uppdraget till den utredning som kom med sina betänkanden 2006 och 2007 (SOU 2006:44, SOU 2007:43). Det är en brist i utredningen, och vi menar att regeringen bör ta initiativ till att frågan utreds och återkomma med förslag på hur stopprätten ska kunna användas mer effektivt i dagens och framtidens arbetsliv. Denna utvärdering bör även omfatta skyddsombudens möjlighet att vända sig till tillsynsmyndighet, dvs. den s.k. hänvändelseordningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Arbetsmiljöutredningens betänkande (SOU 2007:43) föreslog att regionala skyddsombud ska kunna utses där kollektivavtal finns, oavsett om arbetstagarorganisationen har medlemmar. Utredningen har även författningsförslag för detta i 6 kap. 2 § arbetsmiljölagen. Denna förändring bör genomföras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Stärkt skydd för anställda i hushåll

Enligt Socialstyrelsens rapport om personliga assistenter har Arbetsmiljöverket gjort inspektioner hos assistansanordnare och funnit att det ofta saknas rutiner för ett fungerande arbetsmiljöarbete som systematisk information, riskinventering, uppföljning etc. Dessutom förekommer risker för fysisk skada till följd av tunga lyft och belastning. Enligt rapporten menar dock assistenterna att arbetet som personlig assistent inte i första hand är fysiskt tungt utan snarare psykiskt påfrestande. Det faktum att arbetet i hög grad är förlagt till brukarens hem upplevs som den största påfrestande, och ensamarbete upplevs som ett av de största arbetsmiljöproblemen. Dessa problem torde gälla även för personliga assistenter som är direktanställda i sin arbetsgivares hushåll.

Särregler råder avseende tillsyn av arbetsmiljö och arbetstider för arbete i hushåll. Dessa regleras i 15 § arbetsmiljöförordningen och föreskriver följande: ”I fråga om arbete som utförs i hemmet skall inspektionsbesök ske endast på begäran av den arbetsgivare eller arbetstagarare som berörs, eller om det finns någon annan särskild anledning till det. Motsvarande skall gälla beträffande arbete som utförs av den som driver verksamhet utan arbetstagarare eller utan att ha annan arbetstagarare anställd än familjemedlem.” Detta innebär att det i praktiken inte förekommer några inspektioner i hushåll med anställda där lagen om arbetstider m.m. i husligt arbete är tillämplig. Orsaken till dessa särregler avseende inspektioner har varit att skydda hemmets sfär och att arbetstagararna inte ansetts tillräckligt skyddsvärda. I och med att denna arbetsmarknad kan komma att växa är det motiverat att möjligheten till tillsyn av arbetsmiljön blir densamma som i övrigt i arbetslivet. Arbetsmiljöverket har också funnit anledning att genomföra riksomfattande inspektioner på detta område med start april 2008.

Mot bakgrund av det som anförs bör särreglering avseende inspektioner av arbetsmiljön i hushåll i 15 § arbetsmiljöförordningen upphävas så att arbetstagare i hushåll omfattas av motsvarande skydd som andra arbetstagare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Myndighetsutövad arbetsmiljötillsyn

Arbetsmiljöverket har som tillsynsmyndighet en viktig betydelse för det lokala arbetsmiljöarbetet. Vänsterpartiet är utomordentligt kritiskt till regeringens kraftiga nedskärningar under mandatperioden på Arbetsmiljöverket, och vi avsätter betydligt mer resurser till myndigheten i vårt budgetförslag. Den verksamhet som löntagarnas skyddsombud utför kan inte ersätta inspektörernas arbete. Skyddsombud kan som bekant inte utföra myndighetsutövning.

Det behövs både fler inspektörer och ökad kompetens eftersom förändringstakten i arbetslivet är hög och nya riskfaktorer tillkommit som ställer krav på delvis andra kunskaper och omställningar i det traditionella tillsynsarbetet. Medan den traditionella tillsynens fokus låg på riskfaktorer i den fysiska miljön, olycksfallsrisker, maskinskydd osv., handlar arbetsmiljöproblemen på dagens arbetsplatser snarare om organisation, bemanning, prestationskrav och resurser. Arbetsmiljöinspektionen behöver fortsätta utveckla sin tillsyn och rådgivning anpassad till förändringarna i arbetslivet och nya riskfaktorer i arbetsmiljöerna.

En förstärkning av tillsynsverksamheten bör innefatta såväl fler inspektörer som satsningar på kompetensutveckling och fördjupad samverkan mellan arbetsmiljöinspektion och berörda aktörer på arbetsplatserna. Målet bör vara att uppnå en nivå på den offentliga tillsynen som ligger i paritet med den i våra nordiska grannländer. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Nollvision mot dödsolyckor

Hittills under 2008 har antalet dödsolyckor i arbetslivet varit väldigt stort. Varje dag går människor till sitt arbete och riskerar att inte komma hem igen. Förra året dog sammanlagt 68 personer i arbetsolyckor. Det är mer än en person per vecka! Framför allt sker olyckorna inom transport- och kommunikationssektorn, byggbranschen och tillverkningsindustrin. Till detta tillkommer alla som skadas och blir sjuka på grund av arbetet. Varje år dör t.ex. mer än 100 personer på grund av att de tidigare kommit i kontakt med asbest. Tyvärr syns ingen minskning av dessa dödsfall. Signalerna från regeringen med nedskärningar i Arbetsmiljöverket och angreppen på de fackliga organisationernas möjligheter till arbetsmiljöarbete är tydliga. Regeringen bör införa en nollvision för dödsfallsolyckor i arbetslivet. Det krävs också mer resurser och bättre förutsättningar för både Arbetsmiljöverket och skyddsombuden för

Fel! Okänt namn på

att förbättra det förebyggande arbetet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 3 oktober 2008

Torbjörn Björlund (v)

Josefin Brink (v)

LiseLotte Olsson (v)

Kalle Larsson (v)